

<https://doi.org/10.15407/uhj2025.04.262>
УДК 655.55:(560)+(477):(0.036)

Валерій МОРКВА

доктор філософії, Каппадокійський університет (Ургюп, Туреччина)
valeriy.morkva@kapadokya.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-0366-6599>

НОВІТНЄ ТУРЕЦЬКЕ ВИДАННЯ ПРО УКРАЇНУ

Огляд видання: *İsmail Aydıngün* etc. (Eds.). *Ukrayna*

Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2024. 792 s.

Навесні 2024 р. відбулася важлива подія в українсько-турецькому академічному й культурному діалозі — в Анкарі вийшла друком майже 800-сторінкова історія України турецькою мовою, яка стала результатом спільних зусиль вісімнадцяти турецьких та українських дослідників. Редакторами цього ґрунтовного видання виступили Ісмаїл Айдингюн (Башкентський університет) і Валерій Морква (Каппадокійський університет).

Беручи до уваги поширення у світі (та, зокрема, в Туреччині) традиційних наративів кремлівської пропаганди про «один народ», про Україну як нібито «споконвічну частину» російського імперського простору, можна стверджувати, що поява цього видання є елементом інформаційного фронту. Воно призначене найперше для турецької аудиторії, знайомлячи її з українським поглядом на історію України і ключові історичні події, знання про які в Туреччині традиційно були доступні здебільшого опосередковано — через російську або західну історіографію (котра також упродовж тривалого часу перебувала під впливом кремлівських інтерпретацій історії).

Видання дає змогу турецьким читачам переосмислити минуле України, унезалежившись від пропаганди. Тут докладно розглядаються питання культурної взаємодії різних типів цивілізації на теренах сучасної України, значення Русі в історії формування українського народу, розвиток української державності й культури, Переяславська

Цитування: Морква В. Новітнє турецьке видання про Україну [Огляд вид.: Aydıngün İ. etc. (Eds.). *Ukrayna*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2024. 792 s.]. *Український історичний журнал*. 2025. № 4 (583). С. 262—265. <https://doi.org/10.15407/uhj2025.04.262>

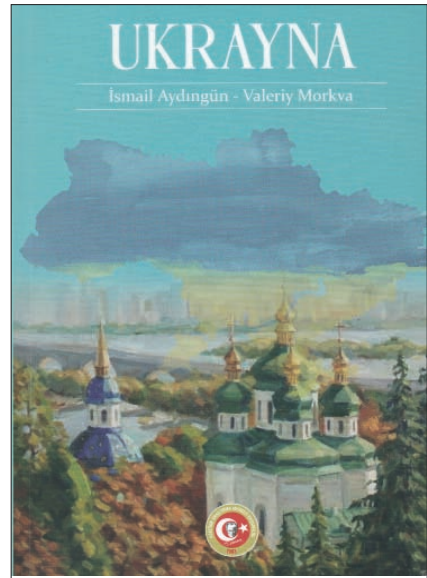
© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Рада, знищення Запорізької Січі, українсько-кримські та українсько-османські відносини у XVII ст., асиміляційна політика російського царату й радянської влади у XVII—XX ст., Українська революція 1917—1921 рр., церковна історія, розвиток українського суспільства в пострадянський період, статус кримських татар як корінного народу, російська окупація Кримського півострова й частини Донеччини та Луганщини, початок повномасштабної російсько-української війни. Автори запропонували глибший і детальніший погляд на історію України, який допоможе сформуванню чіткіше розуміння історичних коренів російської агресії.

Видання стало результатом співпраці багатьох дослідників, що надає йому особливої цінності. Серед українських авторів, котрі взяли участь у проєкті, О. Галенко — автор розділу «Україна в контексті світової історії», де подано широкий огляд взаємодії носіїв трьох різних типів цивілізацій (кочових скотарів євразійського степу, античних міст-держав Причорномор'я, осілих слов'ян) на території сучасної України, акцентовано значення цієї взаємодії у процесі формування українського народу. На думку О. Галенка, головні наслідки цієї взаємодії: а) розселення слов'ян із лісової зони у степ та на узбережжя у процесі землеробської колонізації й індустріалізації, перетворення України під впливом європейської цивілізації на аграрний та індустріальний центр світового значення; б) формування українського етносу, який став головним виконавцем колонізації й індустріалізації; в) утворення 1991 р. держави Україна та української нації, г) вибір українською нацією європейських перспектив.

В. Горобець розглядає Переяславську угоду 1654 р. в контексті історії Східної Європи й аналізує характер українсько-російських контактів напередодні, що мали амбівалентний характер і поєднували як прояви співпраці у військово-політичній і церковно-освітній сферах, так і приклади відвертої ворожнечі й конфронтації. Автор реконструює обставини, які зумовили зближення сторін у часи Козацької революції середини XVII ст., обґрунтовує договірний характер переходу Війська Запорізького під зверхність царя 1654 р., що з політико-правового погляду набуло форми протекції правлячої в Московській державі династії Романових над Україною, але при збереженні козацької автономії. В. Горобець звертає увагу на відмінності тлумачення угоди сторонами, вихованими в різних політичних культурах — московської деспотії і станової демократії Речі Посполитої, а також виявляє причини конфліктів у взаєминах Москви з Гетьманщиною, що з середини 1656 р. демонстрували тенденцію до радикалізації та зрештою призвели до фактичної денонсації Переяслава.

В. Морква підготував два розділи — про боротьбу України за незалежність після Першої світової війни й про політику російщення. Аналізуючи події Української революції 1917—1921 рр., автор звернув увагу на чіткі паралелі з сьогоденням: як у

1917 р. в Російській імперії, так і в 1991 р. у Радянському Союзі внаслідок глибокої політичної та соціально-економічної кризи імперського центру спочатку утворюється низка незалежних національних держав, з якими центр починає боротьбу, намагаючись повернути їх під свій вплив або знищити. В розділі, присвяченому російщенню України, висвітлено історичні основи й головні етапи процесу формування української мови та української культурної традиції, акцентовано мовну експансію Московської держави / Російської імперії / СРСР. Автор знайомить турецьку аудиторію з методами, засобами, наслідками, історичною тяглістю політики насадження російської мови, здійснюваної як в імперський, так і в радянський періоди.

Г. Касьянов розглянув основні віхи розбудови держави, політичного життя, економіки, розвитку людського потенціалу й утвердження української нації в період між 1991 і 2022 рр. Висвітлив також ключові моменти становлення громадянської ідентичності українців, акцентуючи на кризових етапах, вирішальних для її формування. Першим таким етапом була «Помаранчева революція» 2004 р., яка стала потужним імпульсом для політичних і соціальних змін. Другим важливим зламом виступили події 2014 р., коли окупація Кримського півострова та воєнні дії на сході України сприяли консолідації суспільства в умовах зовнішньої загрози. Третій етап розпочався під час повномасштабного російського вторгнення, що стало каталізатором радикального зміцнення громадянської самосвідомості й солідарності серед українців. Підтримка армії, волонтерський рух, значна матеріальна та моральна допомога з боку населення є свідченням того, що українці сформували згуртовану спільноту, об'єднану спільними цінностями. Це, на думку автора, ознака становлення модерної нації.

Н. Шліхта простежила складний процес унезалежнення української церкви від Московського патріархату, що розпочався на зорі ХХ ст. і триває донині. Авторка виокремила та схарактеризувала основні періоди у церковній історії: постановня автокефальних рухів у контексті українських націєтворчих процесів початку ХХ ст., період існування Українського екзархату РПЦ, відродження українських національних церков після проголошення незалежності України. Сучасний період у житті українських церков розпочався з «Революцією гідності» й російсько-українською війною. Отримання томоса про автокефалію від вселенського патріарха і пришвидшення руху «від Москви» серед духовенства та вірян УПЦ МП виступають його визначальними характеристиками.

І. Мурадов проаналізував етапи нинішньої російсько-української війни, описав хронологію «гібридної війни», яка передувала конвенційній фазі конфлікту, дослідив розвиток бойових дій у перші місяці вторгнення. Автор акцентував вимушену з боку України необхідність урахувати при формуванні своєї зовнішньої політики позицію Росії, що значно обмежувало Київ на міжнародній арені. Водночас західні країни, усвідомлюючи безпекові загрози з боку Москви, не могли надати Україні необхідну підтримку. Наприклад, у 2008 р. заявку на вступ у НАТО було відхилено, а відносини з Європейським Союзом обмежувалися рамками програми «Східне партнерство» без надання перспективи членства. Автор прагне пояснити причини й наслідки війни, оцінити її вплив на локальному та міжнародному рівнях, роблячи висновок, що перемога України сприятиме перегляду європейської безпекової архітектури, зміцнить принцип недопущення тиску й шантажу з боку авторитарних режимів.

Значний внесок у видання зробили турецькі дослідники: А. Устюн з Егейського університету (Ізмір) підготував розділ про тюрків, слов'ян і германців у Північному Причорномор'ї у VI ст.; Е. Шан з Університету образотворчих мистецтв ім. Мімара Сінана (Стамбул) дослідив роль Хозарського каганату як центру впливу на Русь у IX ст.; ще один представник Егейського університету М. Шен розглянув українсько-османські відносини за часів Богдана Хмельницького та його сина Юрія; С. Оджакли з Ускюдарського університету (Стамбул) висвітлив північну політику Кримського ханства у XVII ст.; У. Айкол з Університету Гаджеттепе (Анкара) показав вплив на Крим ліквідації Запорізької Січі; М. Яшар із Державного університету штату Нью-Йорк (Освіго, Нью-Йорк, США) проаналізував дипломатичні відносини гетьмана П. Дорошенка з Османською імперією в 1667—1678 рр.; Т. Тунджель із Центру євразійських досліджень (Анкара) простудіював соціально-політичні зміни під час «Помаранчевої революції» та «Євромайдану»; Філіз Тутку Айдин з Анкарського університету соціальних наук провела аналіз статусу кримських татар як корінного народу; Айшегюль Айдингюн із Близькосхідного технічного університету (Анкара) розглянула російські наративи про «денацифікацію», «демлітаризацію» та «захист росіян» у контексті війни проти України; О. Ураз і Ф. Денмез з Університету Гаджеттепе (Анкара) подивилися на російсько-українську війну з перспективи міжнародного права, критично оцінивши аргументи, якими Росія маніпулятивно намагається виправдовувати свої дії проти України, зокрема окупацію Кримського півострова та інших українських територій; С. Озчелік з Університету Чанкири дослідив внутрішньополітичні й геополітичні аспекти російсько-українських відносин від Кримської кризи 1994 р. до сучасної російсько-української війни.

За словами посла України в Туреччині у 2021—2024 рр. В. Боднара, видання стане надійним джерелом інформації про історію України для турецької аудиторії. В умовах, коли російська пропаганда продовжує впливати на громадську думку багатьох країн, ця книга відіграє критично важливу роль — вона спростовує кремлівські міфи про нібито «споконвічну належність» України до Росії та демонструє незалежний історичний шлях українського народу. Для турецького читача це не просто академічний науковий текст, а й можливість зазирнути в багатовікову історію боротьби українців за право бути собою, за свободу й незалежність.

Надійшов / Received 23.06.2025

Valerii MORKVA

Doctor of Philosophy, Cappadocia University (Ürgüp, Turkey)

valeriy.morkva@kapadokya.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-0366-6599>

THE LATEST TURKISH PUBLICATION ABOUT UKRAINE

Book review:

İsmail Aydınğün etc. (Eds.). *Ukraine*

Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2024. 792 p.